

Inhoud

De Tien Geboden	8	Désanne van Brederode	118
Voorwoord	11	Martin Bril	125
Jan van Aken	17	H.M. van den Brink	132
Yasmine Allas	23	Jan Brokken	138
René Appel	29	Jeroen Brouwers	145
Arita Baaijens	36	Herman Brusselmans	152
Appie Baantjer	42	Ian Buruma	158
Gerbrand Bakker	49	Peter Buwalda	165
Kees van Beijnum	55	Bart Chabot	172
Abdelkader Benali	62	Paulien Cornelisse	179
Michael Berg	69	Jan Cremer	185
Stella Bergsma	74	Nhung Dam	192
Marjan Berk	80	A.H.J. Dautzenberg	198
J. Bernlef	86	Jules Deelder	204
Hanna Bervoets	93	Midas Dekkers	209
Alfred Birney	99	Nico Dijkshoorn	216
Hugo Borst	105	Adriaan van Dis	223
Conny Braam	112	Renate Dorrestein	229
		Douwe Draaisma	236

Inez van Dullemen 242
Jessica Durlacher 248
Anna Enquist 255
Ad Fransen 262
Rodaan Al Galidi 268
Esther Gerritsen 274
Ronald Giphart 280
Karel Glastra van Loon 287
Arnon Grunberg 294
Hella Haasse 301
Maarten 't Hart 308
Sanneke van Hassel 315
A.F.Th. van der Heijden 321
Bas Heijne 328
Kristien Hemmerechts 335
Stefan Hertmans 341
Arthur Japin 347
Stine Jensen 354
Oek de Jong 360
Raoul de Jong 367
Freek de Jonge 373
Hella de Jonge 380
Hans Keilson 387
Mensje van Keulen 395
Yvonne Keuls 401
Kluun 408
Herman Koch 414
Gerrit Komrij 420
Tim Krabbé 427
Yvonne Kroonenberg 434
Ernest van der Kwast 441
Tom Lanoye 447
Arjen Lubach 454
Myrthe van der Meer 461
Vonne van der Meer 467
Hanny Michaelis 473
Adriaan Morriën 480
Erwin Mortier 487
Jan Mulder 494
Harry Mulisch 500
Ramsey Nasr 507
Nelleke Noordervliet 514
Saskia Noort 521
Nazmiye Oral 527
Christine Otten 533
Willem Jan Otten 539

Max Pam	546	P.F. Thomése	692
Marion Pauw	553	Franca Treur	699
Hagar Peeters	560	Manon Uphoff	705
Marieke van der Pol	566	Thomas Verbogt	712
Nina Polak	573	Peter Verhelst	718
Sieb Posthuma	579	Dimitri Verhulst	724
Jean Pierre Rawie	586	Dolf Verroen	731
Wanda Reisel	592	Simon Vinkenoog	738
Marieke Lucas Rijneveld	598	Theun de Vries	745
Tomas Ross	603	Leo Vroman	752
Mirjam Rotenstreich	610	L.H. Wiener	759
Heleen van Royen	616	Tommy Wieringa	766
Simon(e) van Saarloos	622	Leon de Winter	772
K. Schippers	628	Ivan Wolffers	779
Jaap Scholten	634	Jan Wolkers	786
Jan Siebelink	640	Michaël Zeeman	793
Katinka Simonse	646	Koos van Zomeren	800
Carry Slee	652	Joost Zwagerman	807
Susan Smit	659		
A.L. Snijders	666		
Henk Spaan	673		
Hendrickje Spoor	679		
Rosita Steenbeek	685		

DE TIEN

PROTESTANTS

- I Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben
- II Gij zult u geen gesneden beeld maken noch enige gestalte van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op de aarde, noch van wat in de wateren onder de aarde is
- III Gij zult de naam van de Here uw God niet ijdel gebruiken
- IV Gedenk de sabbatdag, dat gij die heiligt, zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de sabbat van de Here uw God, dan zult gij geen werk doen
- V Eer uw vader en uw moeder
- VI Gij zult niet doodslaan
- VII Gij zult niet echtbreken
- VIII Gij zult niet stelen
- IX Gij zult geen valse getuigenissen spreken tegen uw naaste
- X Gij zult niet begeren uws naasten huis; gij zult niet begeren uws naasten vrouw, noch zijn dienstknecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn rund, noch zijn ezel, noch iets dat van uw naaste is

GEBODEN

KATHOLIEK

- I Gij zult de Here uw God aanbidden en Hem liefhebben met geheel uw hart, geheel uw ziel en met al uw krachten
- II Gij zult de naam van de Here uw God niet zonder eerbied gebruiken
- III Gij zult de dag des Heren heiligen
- IV Eer uw vader en uw moeder
- V Gij zult niet doden
- VI Gij zult geen onkuisheid doen
- VII Gij zult niet stelen
- VIII Gij zult tegen uw naaste niet vals getuigen
- IX Gij zult geen onkuisheid begeren
- X Gij zult niet begeren wat uw naaste toebehoort

Voorwoord

Een interviewer die zich laat interviewen over interviewen: ijdeler kan het niet. Zodra iemand voorstelt om mij ‘nu ook eens een keer de Tien Geboden voor te leggen’ ga ik er op een holletje vandoor – oké, ik ben er één keer in getuind, daarover later meer.

Dat de uitgeverij erop heeft aangedrongen om nu – na twintig jaar en vijfhonderd afleveringen in *Trouw* – bij deze selectie van meer dan honderd interviews een voorwoord te schrijven, begrijp ik wel. Ik zet mijn (gereformeerde) valse bescheidenheid dus aan de kant en zal proberen een antwoord te vinden op vragen zoals: ‘Een Tien Geboden-interview afnemen, hoe doe je eigenlijk zo iets?’, ‘Wanneer hou je er eindelijk eens een keer mee op?’ en: ‘Aan welk gesprek bewaar je de leukste herinnering?’

Laat ik bij het begin beginnen.

In 1997 schreef ik voor *Nieuwe Revu*. Ik had er een gewoonte van gemaakt om voor ieder groot interview een nieuwe invalshoek te bedenken. Zo deelde ik het gesprek met Willem Oltmans op in een voorafje, een hoofdgerecht en een dessert, en wandelde ik met Ursul de Geer langs achttien holes over de golfbaan van zijn leven. Cisca Dresselhuys, destijds de hoofdredactrice van *Opzij*, is de dochter van een dominee. Het leek me een aardig idee om haar aan de hand van de Tien Geboden te interviewen. Bij het opstellen van mijn vragenlijst merkte ik dat alles tijdens zo’n gesprek aan bod kon komen: het al dan niet bestaan van God, verafgoding of zondagsrust, maar ook vragen over de verhouding met haar ouders, de echtelijke trouw, waarheid, leugen en jaloezie zouden de revue kunnen passeren. Letterlijk en overdrachtelijk. Rechtstreeks of met een omweg. Geen onderwerp hoefde onbesproken te blijven. En inderdaad, het pakte precies zo uit. Toegegeven: Cisca Dresselhuys is een dankbaar slachtoffer omdat ze scherpzinnig, grappig en openhartig is, maar toch: het leek erop dat ik de perfecte kapstok had gevonden. Daar waren wij, beiden journalist tenslotte, het van harte over eens. Cisca zei: ‘Misschien moet je dit concept bij *Trouw* aanbieden.’ Willem Schoonen, destijds chef van het katern ‘De Verdieping’, vond het wel een goed idee. ‘Laten we het een keer of vijf proberen.’

Vierentwintig afleveringen later verscheen bij uitgeverij Ten Have een

eerste bundeling van de Tien Geboden-interviews. Paul Witteman schreef in het voorwoord:

[...] Interessante interviews gaan bijna altijd over moraal. Wij, eenvoudige lezers, willen weten of iemand leeft volgens normen en waarden die passen bij de macht of roem die mede dankzij onze aandacht is verworven. We hopen er iets van te leren, we willen bewonderen of verafschuwen, we willen citeren, onthouden, uitknippen, we willen ons spiegelen. Goede interviews geven niet alleen informatie over de ondervraagde maar ook over onszelf. Wat zouden wij hebben geantwoord op die tamelijk indringende vraag? Zou dat een eerlijk antwoord zijn geweest?

Het eerlijke antwoord. Goed punt, maar moeilijk te achterhalen. Met name de huwelijkse trouw – ‘Gij zult niet echtbreken’ of, in de katholieke variant, ‘Gij zult geen onkuisheid begeren’ – bleek voor geïnterviewden soms een lastig te nemen hobbel. Des te vager het antwoord, des te verdachter je jezelf maakt. Een enkele keer pakte het anders uit, zoals bijvoorbeeld bij Adriaan Morriën, die uitgebreid vertelde over het bedriegen van zijn echtgenote:

Ik vond het huwelijk op den duur te benauwend en begon, na de oorlog, met andere vrouwen om te gaan. In 1956 leerde ik een meisje kennen op wie ik erg verliefd werd. [...] Het heeft anderhalf jaar geduurd voor mijn vrouw erachter kwam. Ze stapte meteen naar de advocaat, maar kon een echtscheiding toch niet doorzetten. Ik ook niet. In die tijd moest je alles opgeven als je met een andere vrouw wilde gaan wonen. [...] Mijn oudste dochter was tien, mijn jongste zes. Ik ben altijd stapelgek op hen geweest. Dit kon ik niet aan, maar ik wilde ook mijn vriendin niet opgeven. In eerste instantie hebben we een compromis gesloten: ik bleef thuis wonen, maar zou op dezelfde manier met die vriendin blijven omgaan.

Of Jan Mulder:

Ik ben een trouw mens en ik heb een groot besef van verantwoordelijkheid. Blijkbaar bestaat er een ander beeld van mij, want iedere journalist vraagt mij naar mijn escapades. Ik zou mijn vrouw voortdurend ontrouw zijn. Dat is helemaal niet waar. Wat ik met anderen heb, is seks. Gewoon seks.

Wie bij het gebod over de echtbreuk niet helemaal naar waarheid had gesproken, kwam bij het negende gebod – ‘Gij zult geen valse getuigenissen spreken tegen uw naaste’ – voor een nieuw probleem te staan. Van de vijfhonderd mensen die ik tot nu toe interviewde, heeft er niet één beweerd altijd de waarheid te spreken – waardoor je je dus ook zou kunnen afvragen of niet elk vraaggesprek met een korreltje zout genomen zou moeten worden. Maar nee, dat geloof ik niet. Daarvoor is de vorm te ernstig (niet zelden zie ik bij binnenkomst de Bijbel op tafel liggen en is er een lichte spanning voelbaar, alsof men klaarzit voor een biecht).

Voor schrijvers is het gebod over de valse getuigenis de aanleiding om te filosoferen over het autobiografische gehalte van hun boeken. Zoals, bijvoorbeeld, Manon Uphoff:

Wanneer een auteur zegt: ‘Ja, ik schrijf autobiografisch’, dan koppelen zijn of haar lezers dat onmiddellijk aan De Waarheid. Maar is dat dan de waarheid op handelingsniveau of is dat de waarheid op ervaringsniveau? Ik kan zeggen dat er handelingen en gebeurtenissen in mijn boeken staan die ook zo in mijn leven zijn voorgekomen, maar hoe dat ervaren is, komt puur voor mijn eigen rekening. In die zin is het altijd valse getuigenis; ik leg een persoonlijke getuigenis af en dat is maar één verhaal.

Of Hella Haasse:

Ik probeer al een leven lang uit te leggen dat ik niet over mezelf schrijf, ook al ben ik in alles wat ik schrijf aanwezig.

Ter gelegenheid van de honderdste aflevering van de Tien Geboden gaf ik het interview waarover ik in het begin al sprak. Ik zal de naam van de journalist hier niet onthullen, maar ik wil wel verklappen dat hij geloofde dat het een taakje van niks was, zo’n vraaggesprek. Na het rollen en opsteken van een shaggy plaatste de man zijn opnameapparaatje tussen ons in, leunde achterover en zei: ‘Begin maar.’

‘Eh... hoe bedoel je?’

‘Nou, eerste gebod!’

‘Maar –’

‘Wat heb je daarop te zeggen?’

Ik probeerde mijn collega uit te leggen hoe ik zélf zo’n interview afnam. Hij hoorde me ongeduldig aan want hij had een halfuur voor tien geboden uitgetrokken.

‘Eerst,’ zei ik, ‘ga ik bedenken wie ik, waarom, voor de serie zal vragen. Ik wil meer te weten zien te komen over iemand die bij een groot publiek al bekend is en die Tien Geboden-vorm is daarvoor het ideale format. Goed, de aanleiding is misschien iemands herverkiezing in de Tweede Kamer, of het verschijnen van een nieuw boek, maar toch: laten we eens doorpraten over vroeger, over de relatie met uw vader en uw moeder, hield u van hen allebei evenveel? Op welke manier heeft – ik roep maar wat – de vroege dood van uw vader uw leven beïnvloed? Wat zijn uw verlangens? Uw zwakke kanten? Is het wel eens moeilijk om de waarheid te spreken? En over de zin van het leven, natuurlijk. Enig idee waartoe wij hier op aarde zijn?’

‘Ja, ja,’ onderbrak de interviewer mij, ‘handige vorm, zeker, maar hoe kwam je er nou bij om juist die tekst te gebruiken? Heeft het ook iets met jouw eigen opvoeding te maken?’

Ik opperde de volgende psychologische verklaring: doordat ik zelf ooit van mijn geloof was gevallen, wilde ik van anderen weten hoe zij richting gaven aan hun leven.

‘En?’ vroeg hij, ‘hebben al die verhalen je in dat opzicht dan verder gebracht?’

‘Ja. Dat wil zeggen: ik werd bevestigd in mijn overtuiging dat er niet één religie, niet één kerk en ook niet één God kan bestaan.’ Die gedachte probeerde ik nog iets verder uit te bouwen, maar de tijd van mijn interviewer was, herhaalde hij nog maar eens, beperkt en hij wilde sowieso nog even met de redactie overleggen of hij dit gesprek misschien nog eens over mocht doen. Dan zou hij meteen meer ruimte vragen. Minstens twee pagina’s, plus foto. Dacht hij aan.

‘Ik bel je.’

Heeft hij gelukkig niet gedaan.

De serie won, ondanks voor *Trouw*-lezers nogal pittige uitspraken zoals die van Anna Enquist – ‘Het geloof is een collectieve psychose’ – en mijn treiterig verlangen om ook, bijvoorbeeld, Kim Holland, Emile Ratelband en Xaviera Hollander aan het woord te laten, snel aan populariteit. In 2007 werd het feit dat ik tien jaar Tien Geboden-interviews had geleverd gevierd met een onderzoek van prof. dr. Hijme Stoffels van de Faculteit der Godgeleerdheid aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. Hij merkte van alles op, maar voor de uitgave van dit boek, *1 interviewer, 10 geboden, 100 schrijvers*, is het vooral interessant om te melden dat destijds al opviel hoeveel auteurs ik voor de serie had geïnterviewd: 29 procent van het totaal.

Hoe ik erbij kwam zo vaak schrijvers uit te nodigen werd me nooit ge-

vraagd. Het voor de hand liggende antwoord zou zijn: omdat ze zo makkelijk praten, maar dat is niet altijd waar. Ze doen in ieder geval allemaal hun best om mooie zinnen te maken en de een doet daar wat langer over dan de ander. En het zijn ook niet zelden pietluttigen die naderhand ‘nog een paar kleine dingetjes’ in de tekst willen veranderen. Wat wel klopt: schrijvers leveren steevast een ‘goed’ verhaal. Het gaat ergens over en dan is het ook nog eens fraai geformuleerd. Of het de waarheid is, weet ik niet, maar het resultaat liegt er niet om. En als ze even niets over zichzelf te melden hebben, is er altijd wel een mooie anekdote om de lezer mee te vermaken. Zo vertelde P.F. Thomése dat Elvis Presley, dik en elendig, geen zin meer had om op te treden:

Tegen zijn platenmaatschappij zei hij: ik word toch door niemand meer herkend op straat. Ze geloofden hem niet. Om zijn gelijk te halen, heeft hij zich toen ingeschreven voor een Elvis-lookalikecon-test. Hij werd derde.

Inmiddels is de vijfhonderdste aflevering van de Tien Geboden gepubliceerd en zijn in dit boek de verhalen van meer dan honderd Nederlandstalige schrijvers verzameld. Een paar auteurs zijn niet meer in leven, anderen hebben inmiddels vele boeken geschreven, zijn bekroond, gescheiden, wees geworden of hebben wellicht een heel andere kijk op het leven gekregen en dan zijn er, ten slotte, ook nog schrijvers die nog niet zo lang geleden hun bijdrage hebben geleverd (en alsnog ‘een paar kleine dingetjes’ zouden willen veranderen als ze daar de kans voor kregen). Dit is, kortom, geen volledig, accuraat naslagwerk. Het is een staalkaart, een beknopte geschiedenis. Het zijn meer dan honderd inspirerende gesprekken over geloof, moraliteit, liefde, werk, familie – afijn, over de Tien Geboden dus.

En dan die tweede vraag, nog vervelender dan ‘Hoe doe je zoiets?’: ‘Wanneer hou je ermee op?’ Tja, eh... nooit? Derde vraag dan maar: ‘Aan welk interview bewaar je de mooiste herinnering?’ Om niemand voor het hoofd te stoten, nomineer ik hier een verhaal dat niet in de bundel is opgenomen. Ik vloog ervoor naar Canada, huurde een Chevrolet en reed daarmee naar Pointe au Baril. Daarvandaan nam ik de watertaxi naar het privé-eiland van John Irving, midden in Lake Huron. Ik zag hem na een halfuur varen op de rotsen staan. ‘Welcome! Welcome!’ We deden het interview in zijn schrijvershuisje. Over de rol van zijn verdwenen vader in zijn oeuvre, over het aantal personages dat hij middels *freak accidents* om